

Uz znanstveni i nastavni rad dr. sc. Stolac dala je nemjerljiv doprinos institucijama u kojima je djelovala. Kao pročelnica, voditeljica poslijediplomskih studija, članica brojnih povjerenstava i stručnih tijela na matičnom fakultetu, riječkom sveučilištu i Ministarstvu znanosti, pokazala je da se akademska odgovornost ne iscrpljuje u pisanju radova i držanju nastave. Institucije je shvaćala ozbiljno, ali nikada bešćutno: iza propisa i procedura uvijek je vidjela ljude.

Ipak, iza svih uloga i bibliografija stajala je osoba iznimne ljudske topline. Profesorica Stolac imala je dar slušanja – onoga pravoga, iskrenoga slušanja u kojemu se sugovornik osjeća viđenim i shvaćenim. U trenucima profesionalne nesigurnosti znala je reći rečenicu koja bi sve posložila baš onako kako treba biti. Nije nudila lažnu utjehu, ali je nudila povjerenje – u rad, u znanje, u vrijeme.

Za mene osobno, i za mnoge druge, bila je uzor kako biti znanstvenik, ali i kako ostati Čovjek u znanosti. Njezin odlazak ostavlja prazninu koju je nemoguće ispuniti, ali i odgovornost da nastavimo ondje gdje je ona stala – s istom ozbiljnošću, istom znatiželjom i istim poštovanjem prema jeziku i ljudima.

Oprostiti se od Diane Stolac znači oprostiti se od jedne epohe, ali i zahvaliti za put koji nam je pokazala. Njezina djela ostaju u knjigama, člancima i projektima, ali njezin najtrajniји trag ostaje u ljudima koje je oblikovala. U tom smislu, ona nije otišla. Nastavlja živjeti u našim radovima, našim predavanjima i u svakoj rečenici u kojoj se trudimo biti precizni, odgovorni i poštteni – onako kako nas je učila.

Anastazija Vlastelić, avlastelic@ffri.uniri.hr

<https://doi.org/10.22210/jezik.2026.73.01>

OSVIJESTIMO ZNAČENJE RIJEČI – STID I SRAM

Zrinka Jelaska

Uvod

Ovo je prvi od nekoliko članaka koji će objašnjavati značenja pojedinih hrvatskih riječi, posebno onih koje mogu biti jednakoznačnice ili sinonimi u nekim kontekstima. Jednakoznačnost se u hrvatskomu jezikoslovlju pojavljuje kao noviji naziv za ono što se obično naziva bliskoznačnošću.¹ Naime,

¹ Zbog sustavnosti i usklađenosti s drugim srodnim nazivima poput *istoizraznica*, *istozvučnica* itd. bilo bi dobro da se sinonimi nazivaju *istoznačnicama*, ali sa sviješću da su značenja rijetko ili tek neko vrijeme posve jednaka. Naziv bliskoznačnica, koji se rabi u udžbenicima, prikladniji je za paronime, kao što to predlaže Branka Tafra (2003.). No zbog mogućega nesporazuma (za sada) se rabi naziv jednakoznačnice za sinonime.

jednakoznačnost je „pojava kada dvije ili više riječi poput *ljekarna* i *apoteka* imaju isto ili jednako značenje, tj. imaju isto denotativno i konotativno značenje, a različito uporabno. Ta uporaba dokazuje da značenje nije isto pa ni riječi nisu istoznačnice, posebno u okviru kognitivne teorije. Stoga riječi koje su zamjenljive u svim kontekstima u kojima se pojavljuju, a koje bi bile *potpunim* ili *apsolutnim sinonimima* i nema (Jelaska, 2008.), jednakoznačnost se ovdje odnosi na *djelomične sinonime* od kojih je bar jedan višeznačnica pa se oni ne podudaraju.“ (Jelaska, 2024.: 74.) Nekoliko je svrha ovim člancima.

Osvještavanje nesvjesnoga znanja

Glavna je svrha ovih članaka osvještavanje znanja izvornih govornika hrvatskoga. Naime, izvorni govornici znaju velik broj riječi svojega materinskoga jezika, ali samo podsvjesno. Često ne uspijevaju opisati u čemu se točno dvije riječi, odnosno niz riječi, razlikuju ili što točno prototipno znače. Dakle, njihovo im znanje često nije osviješteno. Kada to jednom osvijeste, onda jasno znaju.

Načini osvještavanja

Važna je svrha ovih članaka podučiti o načinima na koje se može osvještavati znanje vlastitoga jezika. Vrlo je malo pisano o osvještavanju razlika među sinonimima izvornih govornika hrvatskoga (npr. Jelaska, Cvikić, 2004.; Jelaska, 2007.) Stoga će se u njima pokazati različiti načini uočavanja, provjeravanja, oslikavanja. Želi se da svaki izvorni govornik na primjeru pojedinih riječi počne sam razmišljati o značenju riječi svojega materinskoga jezika općenito.

Učenje riječi

Ovim se člancima želi i one koji to ne znaju poučiti značenju riječi kako bi bogatili svoj rječnik. Izvorni će se govornici susretati s mnoštvom drugih jednakoznačnih riječi. Moći će se time poslužiti kada budu u prilici poučavati druge, izvorne govornike koji ne znaju točno značenje tih riječi ili inojezične kako bi ih uspjeli shvatiti i poslije rabiti. Naime, u razlikovanju im ne će dovoljno pomoći rječnici sve dok se i za hrvatski ne izrade razlikovni rječnici sinonima.

Razumijevanje norme

Članci će neizravno pokazivati i zašto hrvatska norma želi zadržati postojeće jezične jedinice i strukture kada se one proizvoljno zamjenjuju ili odbacuju. I zašto je biti dobrim lektorom časno zanimanje.

Stid, sram i njihove porodice

U ovom će se članku pokazati značenjska razlika između dviju katkada jednakoznačnih imenica na temelju usporedbe njihovih porodica. Na primjeru imenica *stid* i

sram pokazat će se da tvorba riječi može pomoći izvornim govornicima da zaključe, odnosno osvijeste razliku između dviju riječi koje se smatraju istoznačnicama ili sinonimima, odnosno jednakoznačnicama.

Kada pitate izvorne govornike hrvatskoga kako se riječi *stid* i *sram* razlikuju, mnogi na početku ne znaju objasniti. Čini im se da te riječi znače isto, kažu otprilike da je to neugodan osjećaj, da se očituje pred drugima ili u odnosu prema njima. U sljedećim dvjema rečenicama, u (1), mnogim izvornim govornicima ne će biti lako ni osjetiti u čemu se razlikuju, a još će manje biti sposobni to izreći. Slično je i s rečenicama u kojima su njihove izvedenice, kao u (2).

- (1) Osjetila je stid.
Osjetila je sram.
- (2) On je stidljiv.
On je sramežljiv.

Obje riječi potječu iz praslavenskoga i pojavljuju se u različitim slavenskim jezicima: *prasl.* *stydъ (*rus.* styd, *polj.* wstyd) ≈ *v.* stud, stūðēn i *✧ prasl.* *sormъ (*stsl.* sramъ, *rus.* sórom, *slov.* sram) ≈ *stnord.* harmr: šteta. Dakle, njihove se srodnice govore više od dvije tisuće godina, od 2. stoljeća prije Krista.

Iako se ne zna točno što su u praslavensko vrijeme značile prethodnice današnjih hrvatskih riječi *stid* i *sram* (i njihovih izvedenica koliko ih je bilo), zanimljivo je da u hrvatskomu jeziku postoje dva slična ili podjednako neugodna osjećaja koja su različito leksikalizirana. Postoje dvije riječi i u nekim drugim (slavenskim) jezicima, ali u mnogima ne. Primjerice, u engleskome postoji samo jedna istovrijednica: *shame*. Očito je hrvatskim govornicima ta razlika bila bitna jer su se riječima *stid* i *sram* te njihovim izvedenicama stoljećima služili. To znači da su pretci hrvatskih govornika imali potrebu različito leksikalizirati dvije slične pojave i da im je to trebalo svih ovih stoljeća jer bi inače jedna od njih nestala iz uporabe.

Rječničke odrednice

Kada se pogleda neke od rječnika, pokazuje se da obje riječi katkada znače jednako, označavaju neugodan osjećaj. To sve objašnjava da im značenje može biti jednako, ali ne objašnjava da može biti i različito.

Anićev rječnik navodi da je *stid* 1. *psih.* osjećaj neugode praćen rumenilom, nemirom, zbunjenošću kao refleks na povredu običaja i pristojnosti ili na ugroženost dostojanstva; *sram* 2. sramota. Za *sram* kaže da je 1. mučan ili neugodan osjećaj prouzročen time što smo pogriješili, što nam je povrijeđena čast, što smo se osjetili manje vrijednima ili smiješnima; *stid* 2. sramežljivost, zbunjenost 3. ono što sramoti, sramota.

Hrvatski jezični portal (pokratom HJP) za *stid* ima posve jednaku natuknicu kao Anićev rječnik. Natuknica za *sram* tek je u prvomu dijelu izrazom nešto različita, iako je sadržaj jednak: 1. *psih.* a mučan ili neugodan osjećaj prouzročen vlastitom

pogreškom, povrijeđenom čašću, osjećajem manje vrijednosti; stid *b.* emocija koja je posljedica neuspjeha da se živi prema očekivanjima same osobe; krivnja 2. sramežljivosti, zbunjenost, 3. ono što sramoti, sramota.

Čini se da te natuknice u oba rječnika nije napisao isti autor jer nisu na jednak način strukturirane, pa je stid opisan i vanjskim očitovanjima, a sram ne. No iz ta se dva rječnika može zaključiti da su im uzroci unekoliko različiti: *stid* uzrokuje povrjeda običaja i pristojnosti ili ugroženost dostojanstva, a *sram* vlastita pogreška, povrijeđena čast, osjećaj manje vrijednosti ili neuspjeh u ostvarenju očekivanoga života, a stoga novoga osjećaja: manje vrijednosti ili krivnje. Dakle, dijelom se poklapaju ugroženo dostojanstvo i povrijeđena čast u navedenom značenju obiju riječi, ali razlike nisu sasvim jasne.

U Rječniku hrvatskoga jezika urednika Jure Šonje i Anuške Nakić (2000.) *stid* je 2. neugodan osjećaj pobuđen sviješću o vlastitoj pogrešci nedostojnom ili nemoralnom ponašanju, o očitovanju vlastite intime i sl.; sram, dok je *sram* 1. neugodan osjećaj što ga uzrokuje vlastita pogreška, nedostojno ili nemoralno ponašanje, otkrivanje vlastite intime, pokazivanje stidnih dijelova tijela i sl.; stid. U VRH-u, Velikom rječniku hrvatskoga jezika (2015.) urednika Ljiljane Jojić i Anuške Nakić, *stid* je osjećaj neugode praćen rumenilom, nemirom, zbunjenošću kao refleks svijesti o vlastitoj pogrešci, povrjedi običaja, osobnoj osjetljivosti, nesigurnosti i sl. -> sram. Prvo objašnjenje natuknice *sram* u VRH-u podjednako je kao i prethodna: mučan ili neugodan osjećaj prouzročen vlastitom pogreškom, povrijeđenom čašću, osjećajem manje vrijednosti, dok je drugo novo i zanimljivo jer izjednačuje sram s krivnjom: 2. emocija koja je posljedica neuspjeha da se živi prema vlastitim očekivanjima = krivnja. Dakle, jedino Rječnik hrvatskoga jezika iz 2000. navodi da stid može uzrokovati „očitoвање vlastite intime“, no u njemu i „otkrivanje vlastite intime“ može uzrokovati i sram. Stoga hrvatski jednojezični rječnici nisu u potpunosti napisani tako da bi se jasno mogla uočiti razlika između *stida* i *srama* i potreba da imamo dvije riječi.

Porodica riječi *stid* i *sram*

Prizivanje svih članova porodica jednakoznačnica i uočavanje gdje ne postoje usporedne riječi jedan je od načina kako otkriti značenjske razlike među njima. Porodice tih dviju nemotiviranih, neizvedenih riječi *stid* i *sram* imaju bar po tridesetak članova, svojih izvedenica. U (3) navest će im se manji broj jer se ostale dalje izvode iz njih, npr. *postidjenost* od *postidjen*, *bestidnički* od *bestidnik*, *sramoćenje* od *sramotiti*, *posramljivati* od *posramiti*. Zvjezdicom * i kurzivom označene su nepostojeće riječi.

(3)	<i>imenica</i>	<i>pridjev</i>	<i>prilog</i>	<i>glagol</i>
	bestidnost	bestidan	bestidno	
	bestidnik			
	bestidnica			

stid		stidan			
	stidljivac	stidljiv	stidljivo	stidjeti se	postidjeti
	stidljivica		postiden	zastiditi	postidjeti se
	stidnica			zastidjeti se	
	<i>*stidota</i>		<i>*ostiđen</i>	<i>*stidotiti</i>	<i>*ostidjeti</i>
	besramnik	besraman	besramno		
sram	besramnica	sraman			
		sramežljiv	sramežljivo	sramiti se	posramiti
	sramežljivac			zasramiti	posramiti se
	sramežljivica				
	sramota			sramotiti	
	<i>*sramnica</i>		osramoćen	osramotiti	

Kao što se vidi u (3), većina je izvedenica iz obje riječi usporedna, odnosno ima svoj leksički par, npr. *stidan* i *sraman*, *stidljivo* i *sramežljivo*. Međutim, primjećuju se leksičke rupe. Postoji *sramota*, *sramotiti* i njegove izvedenice (*osramotiti*, *osramoćen*, *osramočivati*, *osramoćenik* itd.), a ne postoji **stidota*, **stidotiti*, **ostidjeti* i njihove izvedenice (**ostitoditi*, **ostiđen*, **ostiđivati*, **ostiđenik* itd.).

S druge strane, postoji *stidnica* te višerječni izrazi ili višečlane riječi poput *stidna kost*, *stidne usne*, a ne postoji **sramnica*, **sramna kost*, **sramne usne*. Kako to? Zašto? Što je značenjski različito u tim dvjema riječima usprkos postojanju mnogih usporednih izraza koji se mogu zamjenjivati, dakle biti istoznačnice ili sinonimi? Može pomoći prototipna teorija koja će uz sličnost pokazati temeljnu razliku.

Sram

Sram je prototipno neugodan i bolan osjećaj koji proizlazi iz toga što smo prekršili pravila koja vrijede u okolini, društvu oko nas. Njega uzrokuju tuđa gledišta, očekivanja, vrijednosti, prosudbe i slično. Sram se pojavljuje kada pojedinac uvidi ili smatra da je rekao ili učinio nešto drugima neprihvatljivo, nečasno, nepošteno, glupo zbog čega će ga prekoriti, osuditi, ismijati. Kako je sram stečen, naučen odgovor na kršenje društvenih norma, ovisi o kulturi u kojoj osoba živi. Stoga se osobe različitih kultura srame različitih riječi i djela.

Sram se može izazivati u drugima. To roditelji u odgoju i čine, uče djecu da se nekih postupaka treba sramiti, poput mučenja životinja ili laganja. Mala djeca znaju spontano lagati da bi se obranila i toga se ne srame. Kada i shvate da je neki njihov postupak bio roditeljima neprihvatljiv, često prebacuju krivnju na drugoga ili se kojekako snalaze. Primjer je naveden u (4).

- (4) Otac vidi kćer kako izvlači knjigu iz police i ljutito reče:
 - Zar ti nisam rekao da ne smiješ dirati moje knjige? -
 Kći odgovori: - Ali ova je mamina! -

Kao i strah, sram je osjećaj koji može pomoći osobi da prekine neko neprihvatljivo ponašanje shvaćajući da je to nužno za njezin odnos s drugima. Osobe bez ikakva srama drugima su teške ili nepodnošljive jer ne razumiju što su osobne granice, privatnost, intimnost. Ponašanja ljudi bez srama naziva se besramnim

Sram se može izazivati u drugima i iz posve krivih razloga ili s lošim namjerama, svjesno ili nesvjesno. Kada se to sustavno čini, može se navesti druge da misle kako nisu u redu kao osobe. Mogu se osjećati da su kao osobe loši, bezvrijedni, nezanimljivi, pokvareni itd., a ne samo da su nešto loše ili neprihvatljivo učinili. To pak može uzrokovati druga loša stanja, poput utučenosti, ovisnosti i drugoga, koja onda treba liječiti.

Bezrazložnim posramljivanjem može se i odrasle ljude navesti da imaju loš odnos prema sebi. Posebno se lako može uništiti samopouzdanje djece, činiti ih da se osjećaju izdvojenima, osamljenima, da osuđuju sama sebe bez ikakva opravdana razloga i drugo.

Budući da sram proizlazi iz pravila ljudi oko nas, ta se pravila može i odbiti pa ne osjetiti sram. Drugim riječima, iako ga drugi posramljuju, netko se ne će sramiti jer ima drugačije vrijednosti. Primjer može biti dječčić kojega je drugi iz vrtića želio osramotiti pitajući ga pred ostalima kao u (5), ali je dobio brzi odgovor.

(5) Dječčić 1 (s gadljivim izrazom lica): *Kaj ti ljubiš svoju mamu u usta?*

Dječčić 2 (zabrinuto): *A kaj ti svoju ne voliš?*

Stid

Stid je prototipno neugodan osjećaj zbog vlastite izloženosti drugima kada to osoba ne želi. To može biti izloženost vlastitoga tijela pogledu drugih, vlastitih osjećaja za koje ne želimo da drugi znaju, čak i darova poput prekrasnoga glasa. Brojni ljudi stide se kada ih nepoznati vide bez odjeće ili s oskudnom odjećom, iako se neki toga uopće ne stide, primjerice nudisti. Ljudi se znaju stidjeti kada im se netko sviđa ili su u njega zaljubljeni, a drugi to obznane, toj osobi ili drugima. Znaju se stidjeti i kada ih hvale jer im nije drago biti u središtu pozornosti. Ima ljudi koji prekrasno pjevaju, ali samo pod tušem ili kada misle da su sami jer se stide. Ne zato što ih je itko ikada posramljivao, nego zato što ne vole izloženost drugima. Neki ljudi pišu pjesme koje nikada nisu drugima pokazali jer su stidljivi.

To znači da osjećaj stida proizlazi iz same osobe, na neki je način urođen. Iz njega proizlazi želja da nešto svoje izloži drugima ili ne. Stidljive se osobe stide nečega što se manje stidljive osobe ne stide. Čak i ako drugi u najboljoj namjeri pokušaju u njima ukloniti taj osjećaj, primjerice uvjeravajući izvrsnoga pjevača da njegov glas drugi trebaju čuti jer bi ih obogatio, stidljiva osoba to može doživjeti kao nasilnost. Jednako se tako može osjećati ako joj tko pročita dnevnik ili joj ukrade pjesme pa ih javno čita, iako svi smatraju da su prekrasne.

Stidljivost je i jedna od osobina i jedna od razvojnih faza. Neka malena djeca kao dojenčad ne pokazuju znakove stidljivosti, štoviše rado prilaze nepoznatima i

dopuštaju im da ih privinu u naručje. Međutim, u jednom razdoblju života ta djeca postaju stidljiva i skrivaju se iza roditelja čak i kada dođu osobe koje su već viđala i družila se s njima, iako se ništa loše nije dogodilo u međuvremenu. Tada netko tko dijete ne poznaje ne može znati je li ono stidljivo ili sramežljivo. Kad prođu ta razdoblja, stidljiva će djeca ili mladi i dalje ostati stidljivi, a oni koji po prirodi nisu (jako) stidljivi, opet će postati otvoreni drugima.

Isto su tako mnogi roditelji iskusili kako njihova djeca odjednom više ne žele da ih oni kupaju jer se stide da ih gledaju gole, katkada čak i u donjemu rublju. Iskusili su i da djevojčice koje su se dotada kupale samo u kupaćim gaćicama odjednom ne žele izlaziti u javnosti bez gornjega dijela kupaćega kostima, iako još nemaju ni naznake grudi. I to nije uvijek zato što oponašaju tako odjevene djevojke i žene.

Razlikovanje

Dakle, nije uvijek jednostavno razlučiti je li netko sramežljiv ili stidljiv, osjeća li sram ili stid, jer njegovo ponašanje može biti jednako, samo je uzrok različit. Ako osoba jako lijepo pjeva, a ne želi to činiti pred drugima, može biti stidljiva ili sramežljiva. Ako piše jako lijepe pjesme, a ne želi ih dati drugima da ih čitaju, još manje objave, može biti stidljiva ili sramežljiva.

Sramežljivu će se osobu u tim slučajevima moći navesti da promijeni svoj stav uklanjajući joj ili liječeći nepotreban sram. Ona će se moći pretvoriti u uspješnu pjevačicu ili slavnoga pjesnika. Stidljivu osobu možda će se moći nagovoriti da pokuša pjevati u javnosti, ali će ona često odustati. Ako stidljivomu pjesniku i objave pjesme te one postignu uspjeh, bit će mu teško sudjelovati u promocijama zbirke, neke će to stidljive osobe i odbiti.

Kako je sram prototipno neugodan osjećaj koji je društveno uvjetovan, očituje se u odnosu s drugima, postoji riječ *sramota*. Ona se povećava što je prekršaj veći i što je osoba na višem društvenom položaju. Ako se portira uhvati u krađi, sramota je manja nego ako je to učinio profesor. Od profesorove je još veća sramota ako to učini dekan, još veća ako to učini rektor ili biskup, još veća ako to učini predsjednik države ili kardinal. Zato i postoje glagoli *sramotiti* i *osramotiti* jer se nekoga može osramotiti učinivši da svi znaju za njegove neprihvatljive riječi ili čine.

Jasno, može ga se *postidjeti* i *posramiti*, učiniti da on osjeti *stid* ili *sram*. On se može i *zastidjeti* ili *zasramiti*. I to često može značiti jednako. No *zastidjeti* prototipno znači da mu je neugodno najviše zato što je bio izložen drugima, a želio je živjeti u skrovitosti. Za razliku od toga, *zasramiti* prototipno znači da mu je neugodno zato što će ga drugi ismijati, prekoriti, osuditi, a u konačnici bi ga mogli odbaciti.

Budući da je stid osjećaj koji proizlazi iz osobe koja ga osjeća, on se očituje u njezinu odnosu prema drugima. Zato nema riječi **stidota* niti se nekoga može **ostidjeti* jer drugi nemaju toliku vlast nad nama. Postoji riječ *stidnica* jer je to dio ženina tijela koji ne želi izlagati bilo komu. Napominje se da bi, kada je god au-

torica u predavanjima koje je godinama održavala spominjala mogućnost da se za *stidnicu* kaže *sramnica*, mnogi slušatelji (studenti ili odrasli) prasnuli u smijeh. To pokazuje da su podsvjesno razumjeli značenjsku razliku korijena *stid* i *sram* pa im je ta mogućnost apsurdna. Naime, kada bi se dio ženina tijela nazivao **sramnicom*, to bi značilo da je (društveno) neprihvatljivo da ju ima.

Zaključak

Riječi nastaju i opstaju kada je u pojedinomu društvu potrebno često i brzo razlikovati pojmove. To ne znači da je baš svim izvornim govornicima potrebno razlikovati te pojmove. Neki uopće ne razlikuju leksikalizirane pojmove svojega jezika jer ga nedovoljno poznaju, drugi zato što se služe riječima drugih jezika kada promišljaju o tim pojmovima pa su im ti jezici jači, treći jer ne razmišljaju o riječima ili pojmovima budući da im nisu važni, četvrti do sada nisu imali potrebu služiti se dvjema jednakoznačnim riječima i tako dalje.

To što pojedinci koji su izvorni govornici nekoga jezika, u ovom slučaju hrvatskoga, ne znaju točno značenje pojedine riječi ili (smatraju da) im ne trebaju dvije ili više riječi, ne znači da bi trebali odlučivati o njima ili im mijenjati značenje prema onomu što oni misle da znače. Kada riječi i stvore pojedinci, one postaju riječi jezika cijeloga naroda koji se njima služi. Zato se filolozi njima i bave, proučavaju ih, čuvaju, promiču, kako bi svoje riječi sačuvali i za druge koji još ne znaju kakvo blago njihov jezik krije.

Literatura

- Vladimir Anić, 1998., Rječnik hrvatskoga jezika, NL, Zagreb
- Zrinka Jelaska, 2007., Načela određivanja sinonima, u Filološke studije 5., vol. 2., uredile J. Mojsieva-Guševa i sur., Sveučilište Sv. Ćirila i Metoda, Skoplje, Skopje-Perm-Ljubljana-Zagreb, str. 209. – 216.
- Zrinka Jelaska, 2008., Ljubiš li me? Ti znaš da te volim: O bliskoznačnicama i raznoznačju, u Babićev zbornik – o 80. obljetnici života, uredio Slavko Mirković, Ogranak MH, Slavonski Brod, str. 125. – 170.
- Zrinka Jelaska, 2024., Jezikoslovne Jeronimove postavke u spisu O vječnomu djevičanstvu Marijinu, u Čuvar hrvatskoga jezika – Zbornik radova u čast Stjepanu Babiću, uredio Mario Grčević, Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, str. 66. – 84.
- Zrinka Jelaska, Lidija Cvikić, 2004., Finding Distinction between Synonyms, uredili Stojan Bračić i suradnici, Linguistic Studies in the European Year of Languages, Peter Lang, str. 273. – 281.
- Rječnik hrvatskoga jezika, 2000., uredili Jure Šonje i Anuška Nakić, LZ Miroslav Krleža i ŠK, Zagreb
- Branka Tafra, 2003., Leksičke pogreške zbog sličnosti, Govor, god. 20., br. 1. – 2., str. 431. – 448.
- Veliki rječnik hrvatskoga standardnoga jezika, 2015., uredile Ljiljana Jojić i Anuška Nakić, ŠK, Zagreb

Sažetak

Zrinka Jelaska, sveučilišna profesorica u miru, Zagreb, zjelaska@yahoo.com

UDK 81'373, izvorni znanstveni rad

<https://doi.org/10.22210/jezik.2026.73.02>

primljen 8. siječnja 2026., prihvaćen za tisak 20. siječnja 2026.

Awareness of the meaning
Croatian synonyms *stid* and *sram*

This paper explores the difference between the Croatian synonyms *stid* and *sram*, which are somewhat equivalent to English *shame*. Both can be traced back to Proto-Slavic time and have survived to the present day in Croatian and some other Slavic languages. Those nouns and the members of their families, i.e., verbs, adjectives, adverbs and new nouns derived from them, are often interchangeable in the same context. Therefore, the method of contrasting all the members of the Croatian words' families and observing lexical gaps is used to understand the basic differences in meaning. Several Croatian dictionaries have been consulted, but they do not provide clear explanations of the differences between these synonyms, as there are no Croatian learners' dictionaries or dictionaries of synonyms. The analysis shows that there is only *sramota* 'a dishonourable act, shameful act', but not **stidota*; only *osramotiti* 'to completely disgrace someone', but not **ostidjeti*. Furthermore, *stidnica* is a female genital organ and could not be called **sramnica* (this possibility makes native speakers laugh). Hence, one feels *sram* when he or she violates the rules imposed by the society and *stid* when he or she, his or her feelings, body, or even talents (like singing or poetry) are unwillingly exposed to others.

Key words: Croatian synonyms *stid* and *sram*, (*shame*), semantics, synonyms, lexical gaps, semantic awareness

POJAVA EMSKOGA U JEZIKOSLOVNOJ KROATISTICI

Ivan Marković

I.

 ri uvodne napomene. Prvo, ovaj napis nužno se kreće u okvirima pitanja *tko je bio prvi*. Njegov pisac posve uvjereno smatra da nije važno tko je bio prvi i kad je on to bio prvi, nego je važno da je *netko nekad* promislio neke pojmove i nadjenao im ime, naziv. I da onda oni poslije njega spoznaju nadograđuju. Tako ovdje razumijemo ono *tko je bio prvi*, dakle, kao pitanje kontinuiteta u mišljenju i jezikoslovnome radu. Drugo, pitanje tko je prvi u jezikoslovnoj kroatistici rabio emske termine (v. dalje IV.) nužno za sobom povlači ono prethodno pitanje, pitanje pojave emskih i etskih termina općenito, pa ćemo krenuti odatle, upravo od *fonema*, ishodišnoga termina za svu emsku terminologiju, to tim više što su se spoznaje o